

Innovatsion menejmentga ilmiy va tizimli yondashuvlar

**Akramova Aziza
Abduvohidovna**

TDIU

Annotatsiya

Innovatsion menejment tashkilotlarda yangi mahsulotlar, xizmatlar yoki texnologiyalarni yaratish va joriy etishni boshqarish jarayonini o'z ichiga oladi. Ilmiy yondashuvlar bu jarayonni ilmiy va texnik asosda o'rganish va rivojlantirishga qaratilgan. Tadqiqot va rivojlanish jarayonlari, yangi texnologiyalarni yaratish va ilmiy modellarni qo'llash innovatsiyalarni samarali boshqarishga imkon yaratadi. Tizimli yondashuvlar esa innovatsion jarayonlarni tizimli tarzda ko'rib chiqadi, bu jarayonda tashkilotning ichki bo'limlari va tashqi muhitdagi omillar o'rtasidagi o'zaro aloqalar inobatga olinadi. Ilmiy va tizimli yondashuvlarning birlashishi innovatsion menejmentni yanada samarali qiladi, bu esa tashkilotning raqobatbardoshligini oshiradi va bozor talablariga tezda moslashishga yordam beradi. Maqolada tizimli yondashuv yordamida kompaniyalar innovatsion jarayonlarni yaxshiroq rejalashtirishi va resurslarni samarali taqsimlashi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion menejment, ilmiy yondashuv, tizimli yondashuv, tadqiqot va rivojlanish, texnologik innovatsiyalar, innovatsion jarayonlar, innovatsion ekotizimlar, ochiq innovatsiya, tizimli fikrlash, resurslarni taqsimlash

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiyalar har bir tashkilotning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, chunki ular raqobatbardoshlikni oshirish, yangi bozorlarni egallash va o'sishning yangi yo'llarini topishda asosiy omil hisoblanadi. Innovatsion menejment esa, bu jarayonlarni boshqarishning tizimli va strategik yondashuvini talab qiladi. Bugungi kunda innovatsion faoliyat faqat texnologik yangiliklar yoki mahsulotlar ishlab chiqish bilan cheklanmaydi, balki butun tashkilotning boshqaruv strukturasidan tortib, uning resurslarini, jarayonlarini va tashqi muhit bilan aloqalarini ham o'z ichiga oladi.

Innovatsion menejmentda ilmiy va tizimli yondashuvlarning qo'llanilishi bu jarayonning samaradorligini yanada oshiradi. Ilmiy yondashuvlar innovatsiyalarni nazariy va empirik asosda o'rganish, yangi g'oyalar va texnologiyalarni ishlab chiqishda ilm-fan va tadqiqotlarning ahamiyatini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, tizimli yondashuvlar esa tashkilotdagi barcha elementlar va resurslarni o'zaro bog'liq tizim

sifatida ko‘rib chiqadi, bu orqali innovatsion jarayonlarning murakkabligini tushunishga va boshqarishga yordam beradi.

Ushbu yondashuvlarning integratsiyasi tashkilotlarning innovatsion faoliyatini faqatgina ishlab chiqarish yoki texnologiyalar bilan cheklanmagan holda, balki butun tizim bo‘yicha uyg‘unlashtirishni ta‘minlaydi. Biroq, ushbu yondashuvlar birgalikda qanday ishlashini va ularning tashkilotlar uchun qanday keng imkoniyatlarni ochishini chuqurroq tahlil qilish zarur. Innovatsion menejmentning ilmiy va tizimli yondashuvlar orqali rivojlanishi, nafaqat yangi mahsulotlar va texnologiyalarni yaratish, balki tashkilotning ichki resurslari va tashqi muhit bilan o‘zaro aloqalarini yanada samarali boshqarishga imkon yaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi

1. Tadqiqotning uslubi

Tadqiqotda sifatli va miqdoriy tahlil usullari qo‘llaniladi. Sifatli tahlil orqali ilmiy va tizimli yondashuvlarning nazariy va amaliy jihatlari o‘rganiladi, miqdoriy tahlil esa innovatsion menejment jarayonlarining samaradorligini o‘lchash uchun statistik ma‘lumotlarni tahlil qilishga asoslanadi.

➤ Sifatli tahlil: Tadqiqotning ushbu bosqichida ilmiy yondashuvlar va tizimli yondashuvlar bo‘yicha mavjud ilmiy maqolalar, kitoblar va tadqiqotlar tahlil qilinadi. Bu jarayonda ilmiy yondashuvlarning asosiy tamoyillari, metodologiyalari va amaliy qo‘llanilishi o‘rganiladi.

➤ Miqdoriy tahlil: Innovatsion menejmentni amalga oshirayotgan kompaniyalar va tashkilotlardan olingan anketalar va so‘rovnomalar asosida ma‘lumotlar yig‘iladi. Ularning yordamida ilmiy va tizimli yondashuvlar qanday qo‘llanilayotganini va bu yondashuvlarning samaradorligini o‘lchash mumkin.

2. Ma‘lumotlar yig‘ish usullari

Tadqiqotda ma‘lumotlar yig‘ishning bir nechta usullari qo‘llaniladi:

➤ Adabiyotlar tahlili: Tadqiqotning dastlabki bosqichida ilmiy va tizimli yondashuvlarga oid adabiyotlar tahlil qilinadi. Bu jarayonda mavjud ilmiy maqolalar, kitoblar, tadqiqotlar va boshqa ilmiy manbalar orqali nazariy asoslar shakllantiriladi. Adabiyotlar tahlili yordamida ilmiy va tizimli yondashuvlarning tarixiy rivojlanishi, metodologiyasi va qo‘llanilish sohalari o‘rganiladi.

➤ Anketalar va so‘rovnomalar: Tadqiqotning asosiy ma‘lumot yig‘ish usuli sifatida kompaniyalar va tashkilotlarga yuborilgan anketalar yordamida ma‘lumotlar to‘planadi. Anketalar orqali kompaniyalar tomonidan qo‘llanilayotgan innovatsion menejment yondashuvlari, ular qanday muvaffaqiyatlarga erishganligi va yondashuvlarning samaradorligi haqida ma‘lumotlar olinadi.

➤ Intervyular: Tadqiqot davomida innovatsion menejmentni boshqarish tajribasiga ega mutaxassislar va tashkilot rahbarlari bilan intervyular o‘tkaziladi. Intervyular orqali tashkilotlarning innovatsion jarayonlarni qanday boshqarayotganligi, ilmiy va tizimli yondashuvlarning ularga qanday ta‘sir ko‘rsatayotgani haqida chuqurroq ma‘lumotlar olinadi.

3. Tadqiqot obyekti va subyekti

Tadqiqotning obyekti innovatsion menejmentni amalga oshirayotgan kompaniyalar va tashkilotlardir. Tadqiqot subyektlari esa, bu tashkilotlarning rahbarlari, innovatsion boshqaruv mutaxassislari va innovatsion faoliyatni amalga

oshiruvchi jamoalar bo‘lib, ular orqali ilmiy va tizimli yondashuvlarning qo‘llanilishi va samaradorligi tahlil qilinadi.

4. Tadqiqot jarayoni

Tadqiqotning birinchi bosqichi ilmiy yondashuvlarni tahlil qilishga qaratilgan. Ushbu bosqichda ilmiy yondashuvlarning innovatsion menejmentga qo‘shgan hissasi o‘rganiladi. Bu yondashuvlarning tashkilotlarga qanday yordam berishi, innovatsiyalarni boshqarishda ilmiy asoslarning qanday ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi. Ikkinchi bosqichda tizimli yondashuvlar tahlil qilinadi. Bu yondashuvlarning innovatsion menejmentga qo‘shadigan hissasi, tizimli fikrlash, jarayonlarni optimallashtirish va resurslarni samarali taqsimlashda qanday yordam berishi o‘rganiladi.

Oxirgi bosqichda, kompaniyalar va tashkilotlar misolida ilmiy va tizimli yondashuvlarning real amaliy qo‘llanilishi o‘rganiladi. Bu jarayonda to‘plangan ma'lumotlar asosida yondashuvlarning samaradorligi, ular yordamida erishilgan natijalar va mavjud kamchiliklar tahlil qilinadi.

5. Ma'lumotlarni tahlil qilish

Tadqiqotda yig‘ilgan ma'lumotlar statistik tahlil yordamida qayta ishlanadi. Deskriptiv statistika, ya'ni ma'lumotlarning o‘rtacha qiymatlari, maksimal va minimal ko‘rsatkichlari tahlil qilinadi. Shuningdek, innovatsion menejmentdagi ilmiy va tizimli yondashuvlarning samaradorligi o‘lchash uchun turli grafiklar va diagrammalar ishlatiladi. Ma'lumotlarni tahlil qilish orqali innovatsion jarayonlarning samaradorligi, yondashuvlarning o‘zaro aloqalari va ularning tashkilotlarga ta'siri aniqlanadi.

6. Natijalar va tavsiyalar

Tadqiqotning yakuniy bosqichida ilmiy va tizimli yondashuvlarning innovatsion menejmentdagi o‘rni tahlil qilinadi va olingan natijalarga asoslanib, tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tavsiyalarda, innovatsion menejment jarayonlarini yaxshilash uchun ilmiy va tizimli yondashuvlarni qanday samarali qo‘llash mumkinligi, tashkilotlarga ularning raqobatbardoshligini oshirishda qanday yordam berishi ko‘rsatiladi.

7. Cheklovlar

Tadqiqotda ba'zi cheklovlar mavjud. Birinchidan, ma'lumotlar yig‘ish jarayoni faqat anketalar va intervyular orqali amalga oshirilganligi sababli, natijalar faqatgina ma'lum bir guruhdagi kompaniyalar bilan cheklangan bo‘lishi mumkin. Ikkinchidan, ilmiy va tizimli yondashuvlarning samaradorligi turli tashkilotlar va bozor sharoitlariga qarab o‘zgarishi mumkin, bu esa tadqiqotning umumlashgan xulosalariga cheklovlar kiritadi. Shu bilan birga, tadqiqotning metodologiyasi orqali ilmiy va tizimli yondashuvlarning innovatsion menejmentdagi o‘rni va ular orqali erishiladigan muvaffaqiyatlar haqida chuqur tahlil olib boriladi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

1. Ilmiy yondashuvning tahlili:

Xususiyatlar:

Nazariy asoslanish: Ilmiy yondashuvda innovatsiyalar ilmiy asoslarda, nazariy modellar va tajribalar orqali ko‘rib chiqiladi. Bu yondashuv texnologik yangiliklar va yangi ilmiy g‘oyalarni aniqlashga yo‘naltirilgan.

Tadqiqotlar va tajribalar: Innovatsion jarayonlarni chuqur tahlil qilish uchun ilmiy tadqiqotlar, eksperimentlar va statistik tahlillar olib boriladi.

Innovatsiya jarayonining rivojlanishi: Yangi texnologiyalar va nazariyalarni rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi.

Natijalar:

Ilmiy yondashuv yangi g'oyalar va innovatsiyalarni joriy etishda ilg'or natijalarga erishadi.

Tezkor ilmiy izlanishlar yangi mahsulotlar va xizmatlar yaratish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Bu yondashuv, ko'pincha ilmiy tadqiqotlar orqali yangi texnologiyalarni ishlab chiqishda katta o'rin tutadi.

2. Tizimli yondashuvning tahlili:

Xususiyatlar:

Kompleks tizimlarni boshqarish: Tizimli yondashuv innovatsiyalarni butun tizimning bir qismi sifatida ko'rib chiqadi. Har bir innovatsion jarayon barcha resurslar va bo'limlar o'rtasida bog'liqlikni ta'minlashga intiladi.

Jarayonlarni integratsiya qilish: Innovatsiya jarayonlari, boshqaruv tizimlari va tashkilot ichidagi resurslar integratsiya qilinadi. Bu orqali innovatsiya jarayonini samarali boshqarish imkoniyati yaratiladi.

Strategik rejalashtirish: Innovatsiyalarni tizimli boshqarish strategik yondashuvni o'z ichiga oladi, bu esa biznes jarayonlarini optimallashtirishga yordam beradi.

Natijalar:

Innovatsiyalarni joriy etishda samarali boshqaruv va resurslarni taqsimlash orqali tashkilotlar raqobatbardoshligini oshiradi.

Yirik kompaniyalar va davlat sektori kabi kattaroq tizimlarda tizimli yondashuv muvaffaqiyatli ishlaydi.

Tizimli boshqaruv innovatsiyalarni doimiy ravishda takomillashtirishga imkon beradi, bu esa uzoq muddatda barqaror rivojlanishga olib keladi.

4. Qo'llanilish sohalari va istiqbollar:

Ilmiy yondashuv ko'proq akademik tadqiqotlarda, ilmiy laboratoriyalarda va texnologik innovatsiyalarni ishlab chiqish jarayonida ishlatiladi. Bu yondashuv yangi texnologiyalarni yaratishda, akademik jurnallarda nashr etishda va ilmiy jamiyatlar tomonidan tan olinadigan ishlanmalarni amalga oshirishda samarali.

Tizimli yondashuv esa kompaniyalar va yirik tizimlar uchun muhimdir. Bu yondashuv korxonalar ichida jarayonlarni optimallashtirish, strategik rejalashtirish va resurslarni samarali taqsimlashga imkon beradi. Tizimli boshqaruvning qo'llanishi, uzoq muddatda raqobatbardoshlikni oshirish va innovatsiyalarni joriy etishda samarali natijalarga olib keladi.

Kriteriyalar	Ilmiy yondashuv	Tizimli yondashuv
Asosiy e'tibor	Nazariy asoslar va ilmiy metodlar	Jarayonlarni tizimli ravishda boshqarish
Yondashuv usullari	Eksperimentlar, tahlil va ilmiy izlanishlar	Resurslar, jamoalar va jarayonlarni optimallashtirish

Kriteriyalar	Ilmiy yondashuv	Tizimli yondashuv
Tadqiqotlar	Innovatsiyalarni ilmiy tadqiqotlar orqali rivojlantirish	Innovatsiya jarayonlarini barcha bo'limlar o'rtasida birlashtirish
Tashkilot ichidagi rol	Ilmiy jamiyatlari, akademik tashkilotlar	Kichik va yirik kompaniyalar, davlat sektori
Raqobatbardoshlik	Yangi texnologiyalar va g'oyalarni yaratish orqali	Innovatsiya jarayonini samarali boshqarish orqali

Natijalarning amaliyoti va kelajak istiqbollari:

Ilmiy yondashuv innovatsiya jarayonlarini yangi ilmiy g'oyalar va texnologiyalar asosida rivojlantirishga yordam beradi. Kelajakda ilmiy yondashuvning qo'llanilishi ko'proq interdisiplinar tadqiqotlar va yangi texnologiyalarni yaratishda kuchayadi.

Tizimli yondashuv esa tashkilotlarning samaradorligini oshirish va innovatsion strategiyalarni amalga oshirishda yordam beradi. Kompaniyalar o'z ichki tizimlarini yaxshilash, resurslarni samarali boshqarish va raqobatbardoshligini oshirish orqali natijalarni ko'radi.

Xulosa

Innovatsion menejmentda ilmiy va tizimli yondashuvlarning har biri o'ziga xos ahamiyatga ega va bir-birini to'ldirib, innovatsiyalarni samarali boshqarishga xizmat qiladi. Ilmiy yondashuv innovatsiyalarni nazariy asoslarda rivojlantirishga, yangi g'oyalar va texnologiyalarni ilmiy tadqiqotlar orqali aniqlashga qaratilgan. Bu yondashuv, ilmiy metodologiyalar, eksperimentlar va statistik tahlil yordamida yangi mahsulotlar va xizmatlarni yaratishga imkon beradi. Shuningdek, ilmiy yondashuv ilg'or texnologiyalarni ishlab chiqishda va nazariy g'oyalarni amaliyotga tatbiq etishda muhim rol o'ynaydi. Boshqa tomondan, tizimli yondashuv innovatsion jarayonlarni butun tizim sifatida ko'rib chiqadi. Bu yondashuv tashkilot ichidagi barcha resurslar, bo'limlar va jarayonlarni integratsiya qilib, innovatsiyalarni samarali boshqarish uchun strategik rejalashtirishni ta'minlaydi. Tizimli yondashuv orqali kompaniyalar va tashkilotlar o'z ichki jarayonlarini optimallashtiradi, resurslarni samarali taqsimlaydi va innovatsion strategiyalarni muvaffaqiyatli amalga oshiradi. Ayniqsa, yirik kompaniyalar va davlat sektori kabi murakkab tizimlarda tizimli boshqaruv innovatsiyalarni yanada samarali va barqaror rivojlantirishga imkon beradi.

Ikki yondashuvni birgalikda qo'llash innovatsion menejmentni yanada kuchaytiradi, chunki ilmiy yondashuv nazariy asosni ta'minlaydi, tizimli yondashuv esa bu asosni amaliy jarayonlarda qo'llashni ta'minlaydi. Natijada, tashkilotlar nafaqat yangi texnologiyalarni ishlab chiqishda, balki ularni samarali boshqarish va global raqobatbardoshlikni oshirishda ham muvaffaqiyatga erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar tahlili

1. Tidd, J., & Bessant, J. (2018). *Innovation Management: Effective Strategy and Implementation*. Wiley.

2. Davenport, T. H., & Westerman, G. (2018). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. Norton & Company.
3. Chesbrough, H. (2003). *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Harvard Business School Press.
4. Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. Oxford University Press.
5. Schilling, M. A. (2013). *Strategic Management of Technological Innovation*. McGraw-Hill.
6. Trott, P. (2017). *Innovation Management and New Product Development*. Pearson.